

Vlci za „vlčí nesmysly“ nemohou

VLČÍ cesta

O neuvěřitelných schopnostech vlčích smyslů jsme se již zmiňovali mnohokrát. („Vlčí čenich je tak citlivý, že dokáže zvěřit dech rybích žaber. Jeho slechy jsou tak jemné, že slyší plout mraky po obloze.“ Michelle Paverová: Bratr vlk. Letopisy z hlubin věků)

Vlčí nesmysly však nemají s vlky nic společného... Vymysleli je lidé, poněvadž jsou slepí a hluchí, poněvadž jejich ústa jsou plna falše a pomluv, protože jejich mozek nechápe anebo nechce chápat a protože jejich srdce přetéka naveností... A protože jejich mysl, navzdory pokroku a lehce dostupným informacím, ovládá právě tradice a pověr...

Navíc s vlky je ještě jedna potíž: každý na ně má svůj názor, stejně jako na politiku nebo na sport. A svůj názor rozhodně nehodlá měnit. Trefně to vystihla Lois Crislerová ve své knize V arktických pustinách: „Každý ví o vlčích ‚všechno‘. Na hrabáče lidé předem utvořený názor nemají, ale na vlky ano, lidé, kteří vlka nikdy neviděli, budou svůj vybájený názor na vlka bránit s podezřelou zuřivostí. Kdyby nějaký mudrc z Marsu znal náš vybájený názor na vlky, tak by toho

o vlčích mnoho nevěděl, zato by toho věděl hodně o lidech. Věděl by, že lidé jsou bezbranný, nervózní, vztekly živočišný druh, který se zalývá farizejskou zuřivostí. Pravý vlk prostě není prchlivé, rvané zvíře. Pes ano, proto mu rozumíme. Ale jak by mohla naše zhýčkaná, vznětlivá, nenávislná odrůda pochopit vlka?“

Svatokrádež

Mám pocit, jako bych vykrádal nedotknutelnou pokladničku dětství... Ale právě takto bohužel musím začít, a zároveň se i červenat... Ale je to tak - i guru nejkrásnějších dobrodružství mládí - sám veliký Jules Verne - měl právo na omyl. A psal vlčí nesmysly! Tento literární gigant s precizně vedenou kartotékou všech možných geografických i technických objevů měl mezery v zoologii. Tu a tam umístil zvíře do krajiny či na kontinent, kam rozhodně nepatřilo... Ale neš! Na

tomto místě vzpomenu pouze vlčího omylu, jehož se Jules Verne dopustil v románu Oceánem na kře ledové... Komediantská rodina Francouze Césara Cascabela putuje ve své maringotce (nazvané Belle pelerine = Krásná poutnice) tažené párem koní (později spřezáním sobů) z Ameriky přes zamrzlou Beringovu úžinu a potom přes širokou Asii - až domů do daleké Evropy a v ní do sladké Francie. Na své smělé, strastiplné a nebezpečné cestě musí skupina odvážlivců překonat bezpočet nástrah a nebezpečí a prožít mnohá neuvěřitelná dobrodružství... V podhůří Uralu čekala na statečné poutníky pravá „vlčí bitva“. „Při záblescích výstřelů, které se rozléhaly na obou stranách a ze zadu vozu, bylo vidět už na dvacet vlků, smrtelně zasažených nebo těžce poraněných, kteří pokrývali zem,“ píše Jules Verne. „Ale nic nezadržovalo vztek těchto šelem a zdálo se, že se jejich počet nezmenšoval. Několik set jich nyní naplňovalo mýtinu, na níž se hemžily pohyblivé stíny. Někteří se šplhali po voze a snažili se svými tlapami rozmačkat tabule. Jiní vyskočili na stupátko vpředu vozu a hrozili vyrazit dveře, které se musely pevně zatarasit. Někteří dokonce pobíhali po střeše, nahýbali se k oknům, tloukli do nich tlapami a nezmizeli, dokud je kulka nesrazila k zemi.“ Po mnohahodinové bitvě, když už obráncům docházelo střelivo, přišel pan Cascabel na spásný nápad: muži vpustili do maringotky dva vlky, ovázali jim hlavy plátnem a polili je petrolejem, zapálili a oknem vyhodili ven mezi stovky jejich zuřivých šedých bratrů: „Jaký účinek způsobil tento jev ve smečce! Mohlo se to poznat, poněvadž mýtinu byla naplněna pohyblivými se pochodněmi. Oba vlci byli polití petrolejem, který pan Cascabel zapálil, a v tomto stavu se svýjeli uprostřed útočníků. Myšlenka pana Cascabela byla znamenitá jako všechny, které zplodil mozek tohoto zázračného muže. Vlci poděšení prchali před oběma zvířaty svýjícími se v plamenech. A jaký řev vyráželi - zcela jinak hrozný, než jaký bylo slyšet od počátku útoku! Marně se oba ‚petrolejníci‘, oslepení svým plátněným náhlavcem, namáhali uhasit svou hořící srst! Nadarmo se váleli po zemi a vyskakovali uprostřed ostatních dravců: hořeli stále! Konečně celá tlupa, uchvácená zděšením, opustila Belle pelerine, vyprázdnila mýtinu a zmizela v hlubinách hvozdů.“ Jules Verne končí svou kapitolu Od řeky Ob k horám Ural větou vloženou do úst Césara Cascabela: „Kdyby nebyl člověk chytřejší než ty bestie, nestálo by to za to být člověkem.“

S upřímnou úctou se panu Verneovi omlouvám, ale vlci se skutečně nikdy nesdružují do několikasethlavých „armád“ (neuživili by se!) a nedokážou bojovat vojenskou či partyzánskou taktikou (dveře nevyrazí, naopak se jimi bojí i projít, nerozbíjejí okna, neboť nedůvěřují všemu neznámému...). Ostatně Jules Verne se ve zmíněném románu dopustil i dalších zoologických excesů: na Diomedově ostrůvku byla například Casabelova výprava napadena „armádou“ tuleňů. Avšak ctíme v Julesu Verneovi básníka i jeho právo na básnickou licen-

**Hrůzostrašné příběhy vlkodlaků
vzrušují lidskou fantazii dodnes**

ci: chtěl čtenáře především pobavit, zaujmout a přinést jim vzrušení. Což se mu - bez nadsázky - skutečně podařilo.

Špatní rodiče

Netuším, odkud se vzala báchorka, že vlci jsou špatnými a neurvalými rodiči. Ale dokonce i zeměměřič a zoolog Grigorij Anisimovič Fedosejev (1899 - 1968) ve své knize Dlouhá bílá cesta, která se tváří docela odborně, bez uzardění píše: „Vlčice své děti nehýčká. Jakmile mláďata začnou vidět, vychovává z nich budoucí šelmy. Běda vlčeti, zakňučí-li ve rvačce bolestí nebo projeví slabost. Matka je k němu nelítostná. Asi tuší, že jen trpělivé a ve svém úsilí kruté zvíře je schopné boje za svou existenci. Snad proto je vlk od samého dětství tak nepokrytě krutý a dobrý cit se u něho neprojevuje ani ve vztahu k bratrům.“ Vědci, kteří vlky studují, by patrně nepochopili, o jakém zvířeti to Fedosejev vlastně mluví: vlci jsou totiž pečlivými a něžnými rodiči. Po odstavení vlčat je krmí rodičovský pár vyvrhnutou natrávenou potravou. O vlčí mláďata se často v rámci smečky starají i jiní vlci (které Farley Mowat nazývá strýci a tetami). Dospělí vlci nejenže tolerují hry vlčat, ale sami se do nich s nadšením a často zapojují. Během her si vlčata vytvářejí vlastní (a proměnnou) sociální hierarchii, učí se „vlčí řeči“ i loveckým návykům. (Těžko pochopitelná je skuteč-

nost, že vlčí pár nikdy nebrání své potomky před člověkem, pokud jejich brloh vybírá. Přitom vlci dokážou od svého doupěte odehnat i medvěda!)

Krutost ke slabým

G. A. Fedosejev nám na jiném místě v Dlouhé bílé cestě předkládá další báchorku: „Stačí, aby se jeden z nich poranil nebo onemocněl (rozuměj vlk, pozn. aut.), a hned s ním jeho vlastní příbuzní skončují a sežerou ho.“ Terénní zoologové pozorovali v divočině pravý opak. V některých případech dokonce staré či zraněné druhy krmili lovecky zdatní členové smečky vyvrhnutou natrávenou potravou. Ludvík Kunc ve své knize Na medvědích stezkách dokumentuje tento zajímavý postřeh: „O tom, že zvláště staří vlci dokážou přežít velký tlak člověka, tedy lovců, svědčí událost, která se stala opět v okolí Runiny (v Bukovských vrších, pozn. aut.). Už jmenovaný lesník Miro (Micenko, pozn. aut.) zastřelil vlčici, která se chodila přizívat na uhynulém teleti pohozeném vedle kravína. Ví, že na mršiny koní nebo krav chodili kromě medvědů i vlci. V nejmenším jim nevadilo, že v období začínajícího jara bylo celé újediště v rozkladu. Zastřelená vlčice musela být velmi stará, neboť měla už zcela opotřebovaný chrup, už téměř nepoužitelné špičáky a trháky, které již nefungovaly jako stříhače svaloviny, a též vychrtlost šelmy byla důkazem, že si vlčice už neuměla ulovit nějakého živočicha.“ Nabízí se otázka - co vede ostatní členy smečky k tomu, že podporují svoje zraněné či přestárlé (a tvrdým loveckým životem opotřebované) druhy? Čím jsou jim užiteční? Svými zkušenostmi? Či se jedná o jakýsi typ solidarity? („...vlk nikdy neo-

pouští svého bratra.“ Michelle Paverová: Toulavý duch. Letopisy z hlubin věků) Samozřejmě netvrdím, že například při potyčce o teritorium mezi smečkami nemůže být vlky usmrčen jiný vlk. Může. Rovněž může být vlky vážně zraněn či zabit například nejnižší postavený vlk (omega vlk) v hierarchii smečky. To se však nejčastěji stává při chovu vlků v zajetí, kdy se podřízené zvíře nemůže od svých pronásledovatelů dostatečně vzdálit.

Vendeta

Zoolog Jaroslav Spirhanzl Duriš vydal v roce 1961 knihu pro mládež Kalendář přírody. V kapitole Vlčí msta píše: „Venkované neradi pomáhají při zjišťování vlčích doupat, když v létě mají vlci mláďata a je třeba je zavčas zneškodnit. Mužici - ač vědí o doupěti - nepovědí, nezavedou k němu střelce. Bojí se „vlčí msty“. Venkované totiž věří, že vlci domácím zvířatům v blízkosti brlohu neublíží, neboť tuší, že by tím přivedli člověka na svou stopu. Pokud však lovci vlčata zabijí, vlčí rodiče se zuřivě vrhají na nejbližší stáda, a tak vlastně venkované na činy vlkobijců doplácují. Duriš končí svou kapitolku obligátní statistikou: „Jen v Kazašské republice v SSSR mají asi šedesát tisíc vlků a ti jim ročně způsobí škod za sto padesát milionů rublů. Tedy ještě víc než nám potkání.“

Nám už známý Grigorij Anisimovič Fedosejev v knize Dlouhá bílá cesta tvrdí: „Když si pastýř před svítáním zdřímne, vlci se hned přiblíží k odpočívajícím sobům. Stádo se zvedne, ale je pozdě. Sobi padají, zalévají sním krví, a lačnost vlka nezná mezí. Někdy smečka zadává několik desítek zvířat a odchází, aniž se

**Vědci neprokázali, že
by úplněk inspiroval
vlky k vytí**

dotkla jediné zdechliny, jako by vraždi-la jen z nějaké skryté touhy pomstít se člověku...“

Krevní msta, krutost, zákeřnost, pomsty-chtivost patří do slovníku lidí, ostatně také pouze lidé mohou být vedeni podob-nými pohnutkami. Vlci se lidem za jejich hrůzné činy rozhodně nemstí; kdyby tomu tak bylo, pak by legendární film Ptáci Alfreda Hitchcocka musel být proti jejich pomstě jen pouhým Večerníčkem pro malá dítka na dobrou noc.

Vlci někdy skutečně zabíjejí některá domácí zvířata - například ovce či kozy - nadbytečně. Je to proto, že domácí zvířa-ta většinou nereagují jako vlčí přirozená kořist, neovládají totiž „rozhovor smrti“ (viz kapitola Kana'ti, Svět psů 6/2005). Sobi, byť chovaní člověkem, však do tohoto příkladu rozhodně nepatří. Ulovit soba (nejrychlejšího a nejvytrvalejšího kopytníka) vyžaduje od vlků maximální úsilí a dokonalou týmovou práci. Pro-cento úspěšnosti vlčího lovu na soba není vysoké.

Vlci a měsíc

Traduje se, že vlci neaktivněji vyjí při úplňku. Toto tvrzení nebylo nikdy proká-záno, spíše vlčí zpěv více za magického měsíčního svitu jítří lidskou fantazií. Barry Holstun Lopez ve své knize O vl-koch a Íudoch píše: „Vytí je možno nej-častěji slyšet večer nebo brzo ráno. Vytí dosahuje svůj sezonní vrchol v zimních měsících, v období páření a rozmnožová-ní. Je poměrně jednoduché si domyslet, jak mohla atmosféra studených čistých nocí, když se zvuk nese dodaleka a svit měsíce dodává tajemné významy sněho-vým závějím, vzbudit zdání, že vlci vyjí na měsíc, a dráždit tak naši představivost.“

Bestiáře

Nevyčerpatelnou studnicí „vlčích ne-smyslů“ jsou středověké bestiáře. Za všechny alespoň dva příklady. Ve 13. sto-letí popsal Albert Velký tento „objev“: „Říká se, že vlci jedí bláto nazývané glis nikoliv proto, aby získali potravu, nýbrž proto, aby se stali těžšími. Takto najezený vlk loví velmi silná zvířata - býky, jeleny nebo koně - tak, že na ně skočí, strhne je a drží na zemi. Kdyby byl lehký, lehce by ho stráslí, ale když si glisem zvýšil hmot-nost, váží tolik, že ho není možné strást ani jinak se ho zbavit. Ve chvíli, kdy je jeho kořist již vyčerpaná a zřítí se, roztrhá jí hrdlo a tak ji zabije. Potom vyzvrací glis a hoduje na čerstvém masu zvířete.“ A středověký anglický spisovatel Richard Lupton přichází s jiným „objevem“: „Když je vlk nucen jít po skalnatých místech,

Vlci jsou pečlivými rodiči. Olizování koutků mordy matky způsobí vyvrhnutí potravy.

kráčí velmi napjatě. Pokud se o kámen jen škrábně, rozmnoží se v něm červíci, kteří ho postupně rozežírají, až nakonec způ-sobí jeho smrt.“

Vlkodlaci

„Vlkodlak?“ opakovala bezděčně tišším hlasem, jako by to zlověstné slovo nesmělo zaznít moc nahlas.“

(Fred Vargas: Muž naruby)

Víra ve vlkodlaky je prastará; vlkodlak byla bytost spřízněná s upíry. Jednalo se o člověka, který byl schopen se v určité době a za určitých okolností změnit ve vlka. O vlkodlacích se již zmiňuje Hé-rodotos a Petronius ve svém Satyrikonu. Ve 12. století Marie de France vylíčila osud vlkodlaka v baladě Lai du Bisclavret (Balada o Bisclavretovi; pod názvem „Bisclavret“ znali vlkodlaka v Británii).

Poněvadž téma vlkodlaků je velmi široké a zasáhlo mnoho evropských i mimoev-ropských kultur a přesahuje rámec toho-to seriálu, soustředíme se pouze na „slo-vanské vlkodlaky“. Jak už bylo řečeno, splývá někdy bytost upíra s postavou vlkodlaka. Zdeněk Váňa v knize Svět slo-vanských bohů a démonů uvádí: „V srbo-chorvatské oblasti je dokonce s upírem zaměňován a považován za mrtvého, kte-rý vstává z hrobu, přepadá pocestné a mladé ženy. Většinou však jde vesměs o žijící osoby, čaroděje zrozené ze styku ženy s upírem nebo při novém měsíci, nohama napřed apod.“ Schopnost změn-it se ve vlka mohl získat člověk tím, že se napil z vlčí stopy. (Zkusil jsem to na vlast-ní kůži, ale obávám se, že to nefunguje - ve vlka jsem se nezměnil, i když jsem v to tajně pošetile doufal. V rámci objektivit-y však uvádím, že moje nejbližší okolí o mně svorně tvrdí, že jsem docela zvlčil.) Jindy byl například člověk zaklet vědmou nebo se novorozenec narodí se zuby v ústech. Někdy se člověk prý mohl přeměnit ve vlka spontánně nebo pomocí nějakého kouzelného prostředku, napří-klad kouzelného opasku. („Tyto motivy spojují slovanské vlkodlaky na jedné straně se šamanismem, který také zná proměnu člověka ve zvíře i označení šamana při jeho narození, na druhé straně pak se středověkými benedety a strigony, kteří se prý rodili s plodovou čepičkou na hla-vě. Vlkodlaci se vrací do své lidské podoby při kohoutím kokrhání nebo při oslovení křestním jménem.“ Naďa Profantová, Martin Profant: Encyklopedie slovanských bohů a mýtů) „Kdo už vlko-dlakem jednou je,“ tvrdí Zdeněk Váňa ve Světě slovanských bohů a démonů, „může se proměnit pouhým kozelcem, ale většinou k proměně dochází o zim-

ním nebo letním slunovratu. Víra ve vlkodlaky je velmi stará, už v 5. stol. před n. l. ji zaznamenal řecký historik Hérodotos u kmene Neurů, kteří tehdy žili přibližně v místech pozdější slovanské pravlasti; proto byli Neurové považováni za předky Slovanů. V raném středověku se o vlkodlacích zmiňuje poprvé ruské Slovo o pluku Igorově v 12. stol. - schopnost měnit se ve vlkodlaka měl například polocký kníže Vseslav z 11. stol. V Srbsku je tato představa zaznamenána ve 13. stol. - ve vlkodlaku byla spatřována příčina zatmění Slunce a Měsíce, což připomíná germánského vlka Fenrize ve shodné úloze; ve vlka se mohl měnit i hrdina srbských epických písní Drak ohnivý vlk (Zmaj ognjeni vuk). Podle bulharské tradice byl schopen měnit se ve vlka i syn cara Symeona Bojan.“ Naďa Profantová a Martin Profant v knize Encyklopedie slovanských bohů a mýtů uvádějí další doplňující a zajímavé údaje: „Vlkodlak

Divoký mák vděčí vlkům za své jméno

škodil jiným lidem, a to především tím, že jim sál krev, dále i dobytku (saje mléko kravám a ovčím)... Z Čech je víra ve vlkodlaky doložena až ve 14. století (Alexandreida)... Víra ve vlkodlaky byla u Slovanů tak silná, že slovanský výraz převzali i jejich sousedé - Řekové, Rumuni (varkolak), Albánci, Turci (vurkolak). Slovanská víra ve vlkodlaky se zvláště ve střední a východní Evropě prolínala se starší tradicí, která je zachycena již v antických textech (Petronius). Zdá se nicméně, že u Slovanů se setkáváme s trochu odlišným pojmáním těchto bytostí. Vlkodlak zde není jen démonem, jenž stojí proti řádu lidské společnosti a je o to děsivější, že nerozpoznán v této společnosti přebývá. Schopnost stát se vlkodlakem se naopak často pojí i s knížecí mocí (tedy s centrální mocí, která lidskou společnost konstituuje), a s mocí magickou, kterou kníže - vlkodlak disponoval coby volchv (= čaroděj, pozn. aut.). (Podobně se šaman musí proměnit ve zvíře či využít zvířecího ducha - průvodce k vykonání magických úkonů.“ Téma

vlkodlaků láká spisovatele i dnes. V roce 2006 vyšla u nás kniha francouzského autora Freda Vargase Muž naruby, v roce 2005 strhující román francouzské spisovatelky Mireille Calmelové Ples vlčic, Prokletá komnata, (napínavý příběh, který se odehrává ve středověku, zavádí čtenáře do magického kraje Auvergne).

Vlci nenávidí hudbu?

Již ve 3. století vypráví Říman jménem Aelian ve svém spise De natura animalium příběh o flétnistovi Pythocharesovi, který svou hudbou zaplašil vlčí smečku. Je to první písemný doklad o rozšířené a stále přetrvávající pověře, že vlci nesnášejí a nenávidí hudbu.

P. S. Pro Evropany (a díky evropským přistěhovalcům i pro Američany) byl vlk vždy symbolem něčeho divokého, nezkrotného, brutálního, planého, nenasyceného, nemorálního... Latinské jméno pro děvku je lupa, tedy vlčice. Francouzské úsloví elle a vu le loup = „viděla vlka“ znamená doslovně ztratila panenství. Divoký mák nazýváme vlčím. Plané výhonky na stromech označujeme slovy zloději nebo vlci. Nesouzvukná nota ve hře na violu se jmenuje vlk, stejně jako hrubý zvuk některých klávesových akordů. Propadneme-li vášni hledače vlčích nesmyslů, brzy se nám z „nálezů“ zatočí hlava - literatura i lidová slovesnost jimi překypují. Poslední citace z knihy A Historie of Four-footed Beastes (Dějiny čtyřnohých zvířat) Edwarda Topsella z 16. stol. je toho důkazem: „Mozky vlků se zvětšují a zmenšují podle měsíce. Krk vlka je krátký, což svědčí o jeho zrádné povaze. Jestliže se srdce vlka udržuje v suchu, vydává nejpříjemnější, sladce vonící odér. Do vody chodí vlci jeden za druhým, držíce se navzájem tlamami za ocasy. Mají zvyk, že když zaútočí na kozu nebo krávu, tak ji nezabijí, ale chytí ji za ucho a v plné rychlosti ji mohou vést k dalším vlkům - společníkům. Když je kořist tvrdohlavá a nechce s nimi běžet, potom ji bijí po zadní části ocasem, pevně ji držíc ucho v mordě. Když chytí prase, vedou je do vody a tam je zabijí, poněvadž kdyby je nejedli ve studené vodě, tak by se jim z nesnesitelného horka zapálili zuby. Když má nějaký pracující člověk nebo pocestný na nohách vlčí kůži, tak mu boty nikdy nebudou způsobovat bolest nebo těžkosti. Ten, kdo sní vlčí kůži, dobře ohrátou a navlhčenou, zbaví se všech pekelných snů a zaručí mu to pokojný odpočinek. Když se třou zuby vlka o dásně malých dětí, otvírají se jim a umožňují zubům rychlejší růst...“

Jaroslav Monte Kvasnica